

Speech Barbara Schöpping - Vrijdag, 15 mei 2009

Geachte aanwezigen, beste vrienden,
Het is fijn dat u en jullie met zo velen bent gekomen.

50 jaar ASF in Nederland – een mooi moment voor een feest, maar natuurlijk ook een moment om stil te staan bij die 50 jaar én om vooruit te kijken. Daarom wil ik u en jullie even meenemen op een korte reis door deze geschiedenis.

1959 – de jaren van de wederopbouw in Duitsland. Ik denk aan de generatie van mijn ouders. Sommigen van hun leeftijd gingen als vrijwilligers met Aktion Sühnezeichen naar Nederland.

Het was geen makkelijk begin – niet alleen vanwege de schaarste die overal nog te merken was (zo vertelt Wilhelm Kaltenborn bv. dat de begeleidende dominee in Ouddorp om cement ging bidden). Maar het was natuurlijk ook emotioneel niet makkelijk. Waar kwamen de vrijwilligers vandaan, en waar kwamen ze terecht? Hoe werden zij ontvangen? Anti-Duitse uitlatingen waren eerder regel dan uitzondering. De vrijwilligers zelf hadden daar vaak begrip voor, gevoelens van schuld hadden zij meegenomen. Maar hoe gingen zij ermee om, dat men tegelijkertijd vaak waardeerde dat zij bereid waren de verschrikkingen onder ogen te zien en iets deden? Vragen, die bij mij opkwamen toen ik in aanloop naar het jubileum over 50 jaar ASF ging nadenken.

Het was een voorzichtig begin met enkele groepen vrijwilligers die voor steeds andere bouwprojecten naar Nederland kwamen. Dr. Läufer en Ruth Misselwitz spraken er al over. Tot in begin jaren '70 de eerste contacten met organisaties tot een continue samenwerking leidden: Het Rosenstock Huissy Huis in Haarlem nam als eerste vaste projectpartner vrijwilligers van Aktion Sühnezeichen op. Vlak daarna volgden de Anne Frank Stichting en de Deutsche Hilfsverein (DHV). Alle drie zullen lang projectpartner blijven, de twee laatstgenoemden tot op de dag van vandaag.

Vanuit dit begin is het boeiend om te zien hoe ASF uitgegroeid is tot de organisatie van vandaag.

In de samenwerking met de projectpartners vind je de lijn van sociaal-maatschappelijke vraagstukken terug: eind jaren '70 werden nieuwe vormen van sociale arbeid ontwikkeld.

Leefgemeenschappen waarin cliënten en hun begeleiders samen woonden en buurtprojecten werden opgericht. Naast pacifistische organisaties waren dit dé plekken waar vrijwilligers konden beginnen. In de jaren '80 bloeide de vredesbeweging op, projecten binnen de anti-kernwapenbeweging volgden. De grote vredesdemonstratie in 1983 in Den Haag werd o.a. voorbereid door het IKV, waar een vrijwilliger van ASF werkzaam was. De vredesbeweging had grote invloed op de beweging in Duitsland.

In Nederland begon toen de samenwerking met antiracisme-organisaties en anderen die zich op vorming en educatie richtten.

De vrijwilligersgroep van ASF organiseerde in 1979 een tentoonstelling over het verzet in Duitsland; hier ontstonden de eerste contacten met Mirjam Ohringer, overlevende van de Holocaust. Met haar en anderen, zoals Truus Menger en Els Schalker, konden ASF en de vrijwilligers een band van vertrouwen opbouwen.

Pas in de jaren '90 begon de samenwerking met herdenkingsprojecten. Dit heeft te maken met de ontwikkeling van de herdenkingscultuur in Nederland: Pas in 1985 werd bij Kamp Westerbork het herinneringscentrum gebouwd, en het duurde nog tien jaar voordat hier de eerste vrijwilliger kon beginnen. In die tijd was er veel aandacht voor de verhouding tussen Duitsland en Nederland. Duitsland was net herenigd, wat in Nederland veelal met wantrouwen werd bekeken. De moordaanslagen op migranten en asielzoekers begin jaren '90 in Duitsland riepen sterke reacties op in Nederland. Tegelijkertijd begon de ontwikkeling naar een politiek groter Europa.

In Nederland werd in samenwerking met Kamp Westerbork ook een andere ASF- traditie geïntroduceerd: de zomerkampen, die daarvóór de voornaamste activiteiten van Aktion Sühnezeichen in de DDR waren. Deze zomerkampen dienden dan ook vooral als ontmoeting tussen oost en west, niet alleen in Nederland.

Projecten in het vluchtelingenwerk kwamen erbij, andere organisaties veranderden i.v.m. de professionalisering die plaatsvond.

In de jaren '90 werd de coördinator al gevraagd om zich meer op de joodse geschiedenis en het joodse leven te richten, en tot nu toe zijn er kleine stappen gezet. In 1991 kon de eerste vrijwilliger in het Joods Historisch Museum in Amsterdam beginnen. Het bleef echter moeilijk om bv. Duitse vrijwilligers in joodse bejaardenhuizen te plaatsen, ondanks vele gesprekken hierover. Sinds enkele jaren helpt een vrijwilliger één keer per week in Beth Shalom en vorig jaar kon een vrijwilliger in de zorg voor mensen met een handicap bij het Sinai Centrum in Amstelveen beginnen.

Na de eeuwwisseling kwamen er met het Verzetsmuseum Amsterdam en het Nationaal Monument Kamp Vught twee belangrijke vrijwilligersplekken binnen de herdenkingssector bij.

ASF als organisatie veranderde mee.

Vanaf 1996 werden vrijwilligers in de andere landen uitgenodigd om in Duitsland vrijwilligersdienst te doen. De eerste Nederlandse vrijwilliger begon in 1996 bij ARIC in Berlijn. Het blijft een uitdaging om meer Nederlandse jongeren te vinden die in Duitsland vrijwilligerswerk willen doen.

Ter voorbereiding van hun komst in Nederland, vragen wij de vrijwilligers om zelf op onderzoek te gaan naar gebeurtenissen in hun regio en hun eigen familieverhalen. Waar komen zij vandaan, waarover wordt gesproken, en waarover wordt niet gesproken? Hierover zouden wij graag meer uitwisseling met Nederlandse jongeren hebben.

De Stichting Vrienden ASF Nederland werd in 2005 opgericht, waardoor er ook voor de vrijwilligers veranderingen kwamen. De Stichting maakte bv. het seminar "Coming to justice" in samenwerking met de Anne Frank Stichting mogelijk. Een andere welkome verandering is dat er nu mentoren zijn voor de vrijwilligers.

Vrijwilligers hebben altijd aan verschillende activiteiten buiten hun projecten deelgenomen. Inmiddels zijn bv. de schoolbezoeken in het kader van het programma "verzet - toen en nu" in samenwerking met Art.1 traditie.

Er ligt een infokrant van Art.1, die speciaal voor het jubileum uitgekomen is.

Bijzonder was de deelname van vrijwilligers aan het 102.000 namen lezen, georganiseerd o.a. door het Auschwitz Comité in 2005 naar aanleiding van de 60 jaar na de bevrijding van Auschwitz.

Binnen ASF groeit het idee van meer binationale of internationale vrijwilligersgroepen in verschillende landen.

Daarnaast streven wij ernaar om meer diversiteit te krijgen in de achtergronden en culturen van de vrijwilligers. Ook in Duitsland is de maatschappij enorm veranderd en een grotere mix zou deze veranderingen kunnen weergeven. Voor het vrijwilligerswerk in Nederland zou het evenzeer de maatschappelijke verhoudingen beter weerspiegelen.

De al eerder genoemde contacten met oud-verzetsdeelnemers en joodse overlevenden van de vervolgingen werden de afgelopen jaren intensiever. Zoveel mogelijk vrijwilligers gaan op bezoek bij een van onze oudere vrienden –om een handje te helpen of gewoon gezellig met elkaar te praten.

Voor mij zijn het vaak de mooiste momenten van mijn werk: samen met een vrijwilliger op bezoek gaan bij een van onze oude vrienden of vriendinnen. Het ontroert me elke keer opnieuw om te zien hoe er een band ontstaat tussen mensen van rond de 20 en mensen van vaak boven de 80. Zittend aan de koffietafel denk ik dan: wat is dit bijzonder.

Onverwachte ontmoetingen zijn een van de mooie dingen die 50 jaar ASF heeft opgeleverd – het resultaat van het vertrouwen van de projectpartners en vrienden én van het werk van de vrijwilligers.

Het blijft een belangrijk doel van ASF om de ontmoeting tussen mensen met verschillende achtergronden en culturen mogelijk te maken – zonder de rol van de eigen geschiedenis uit het oog te verliezen.

Het gesprek tussen de generaties neemt daarin een bijzondere plaats in – in die zin wens ik ons allen een inspirerende middag.